

BELGISCHE SENAAT

BUITENGEWONE ZITTING 1999

30 SEPTEMBER 1999

Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek en de op 14 juli 1994 gecoördineerde wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen ten einde de mogelijkheid in te voeren om naamloos te bevallen

(Ingediend door de heer Philippe Monfils)

TOELICHTING

Het Franse recht kent vrouwen al geruime tijd het recht toe anoniem in een ziekenhuis te bevallen en het kind toe te vertrouwen aan de nationale adoptiediensten.

De doelstelling van de onlangs aangevulde en verduidelijkte Franse wetgeving is hulp te bieden aan vrouwen in noodsituaties die hun zwangerschap hebben ontdekt op een moment dat het te laat was om ze af te breken of principieel tegen abortus zijn. Die vrouwen kunnen, door anoniem te bevallen, hun kind in alle veiligheid in een ziekenhuis ter wereld brengen, veeleer dan thuis in hachelijke omstandigheden.

Zij hopen op die manier het kind een kans te geven op een beter leven dan zij menen het te kunnen bieden. De anonimiteit van de bevalling maakt een nieuwe start mogelijk, zowel voor de vrouw, die afstand doet van alle verantwoordelijkheid en mogelijke banden met het kind, als voor het kind, voor wie men het verkieslijk vindt dat het zijn afstamming niet kent en dat het zo snel mogelijk door een adoptief

SÉNAT DE BELGIQUE

SESSION EXTRAORDINAIRE DE 1999

30 SEPTEMBRE 1999

Proposition de loi modifiant le Code civil et la loi relative à l'assurance obligatoire soins de santé et indemnités coordonnée le 14 juillet 1994, afin de permettre l'accouchement anonyme

(Déposée par M. Philippe Monfils)

DÉVELOPPEMENTS

De longue date, le droit français reconnaît aux femmes le droit d'accoucher anonymement en milieu hospitalier et de confier l'enfant aux services d'adoption nationaux.

La législation française, récemment complétée et précisée, a pour objectif de porter secours à des femmes en détresse qui, soit ont découvert leur grossesse à un moment où l'IVG n'était plus possible, soit sont opposées à l'idée de l'avortement. Ces femmes, par l'accouchement anonyme, peuvent mettre leur enfant au monde en toute sécurité à l'hôpital plutôt qu'à domicile dans des conditions précaires.

Elles espèrent ainsi donner à l'enfant la chance d'une vie meilleure que celle qu'elles estiment pouvoir lui offrir. L'anonymat de l'accouchement permet un nouveau départ tant pour la mère qui est déchargée de toute responsabilité et de tout lien avec l'enfant, que pour l'enfant dont on estime qu'il est préférable qu'il ne connaisse pas ses origines et puisse être rapidement accueilli dans une famille adoptive. En ce sens, il est,

gezin kan worden opgevangen. In die zin is het voor wanhopige vrouwen de enige hoop die hen doet afzien van kindermoord.

In België bestaat de mogelijkheid om anoniem te bevallen niet, ondanks het feit dat onze wettelijke bepalingen oorspronkelijk dezelfde waren als in Frankrijk. Artikel 57, 2°, van het Burgerlijk Wetboek bepaalt immers dat de akte van geboorte de volgende gegevens vermeldt: «het jaar, de dag, de plaats van geboorte, de naam, de voornamen en de woonplaats van de moeder en de vader, zo de afstamming langs vaderszijde vaststaat». Artikel 312 van het Burgerlijk Wetboek zegt overigens: «het kind heeft als moeder de persoon die als zodanig in de akte van geboorte is vermeld».

Uit die twee artikelen blijkt dat de naam van de moeder op de akte van geboorte vermeld dient te zijn en dat die vermelding de afstamming vastlegt.

Het Belgische positieve recht sluit iedere mogelijkheid van een anonieme bevalling uit — afgezien van een thuisbevalling en het te vondeling leggen van het kind — en ontkent daarmee een sociale realiteit die nochtans duidelijk is: soms is een zwangerschap die niet vrijwillig werd afgebroken, ondraaglijk en onaanvaardbaar voor de moeder. Omdat zij geen passende oplossing voor hun probleem vinden in België, bevallen jaarlijks meer dan honderd Belgische vrouwen anoniem in een Noord-Franse stad.

Zoals dat vaak het geval is met delicate zaken die met de diepste intimiteit van de mensen te maken hebben, is er sprake van uiteenlopende ethische standpunten.

In zijn advies nr. 4 van 12 januari 1998 heeft het Raadgevend Comité voor Bio-ethiek de problematiek met betrekking tot het kind, de moeder en de vader, uitgebreid beschreven.

Alhoewel de anonieme bevalling het kind kan beschermen tegen dramatische situaties, vinden sommigen dat dit de ouders ontslaat van alle verantwoordelijkheid, terwijl de afstamming «de verantwoordelijkheid van de ouders impliceert als een belangrijke waarborg voor de toekomst en de ontwikkeling van het kind». Anderen menen echter dat het kind wel gefrustreerd kan zijn indien het zijn afstamming onmogelijk kan terugvinden, maar dat het even traumatiserend kan zijn indien het die wel kent, bijvoorbeeld bij een bevruchting die het gevolg is van verkrachting of incest.

Iedere situatie is anders en men kan niet besluiten dat een kind dat zijn afstamming niet kent, zich psychologisch minder harmonisch ontwikkelt dan een kind dat zijn biologische ouders heeft teruggevonden.

pour des femmes désespérées, l'espoir ultime qui les détourne de l'infanticide.

En Belgique, malgré des règles de droit originellement identiques à celles existant en France, la possibilité d'accoucher anonymement n'est pas reconnue. En effet, l'article 57, 2°, du Code civil dispose que «l'acte de naissance énonce: (...) 2° l'année, le jour, le lieu de la naissance, le nom, les prénoms et le domicile de la mère et du père si la filiation paternelle est établie (...)». L'article 312 du Code civil énonce par ailleurs que «l'enfant a pour mère la personne qui est désignée comme telle dans l'acte de naissance».

De la combinaison de ces deux articles, il ressort que le nom de la mère doit être mentionné dans l'acte de naissance et que cette mention établit le lien de filiation.

Le droit positif belge, qui exclut toute possibilité d'un accouchement anonyme, si ce n'est bien sûr la situation de fait d'un accouchement à domicile et d'un abandon anonyme de l'enfant, nie un fait social dont l'existence s'impose pourtant à nous: certaines grossesses qui n'ont pas été interrompues par IVG sont, pour la mère, intolérables et inacceptables. C'est ainsi que ne trouvant pas de solution adéquate à leur problème en Belgique, plus d'une centaine de femmes belges vont, chaque année, accoucher anonymement dans une ville du Nord de la France.

Comme fréquemment dans des matières délicates qui touchent au plus profond de l'intimité humaine, des positions éthiques différentes s'affrontent.

Le Comité consultatif de bioéthique dans son avis n° 4 du 12 janvier 1998 a bien exposé la problématique au regard notamment de l'enfant, de la mère et du père.

Si l'accouchement sous X permet de remédier à des situations dramatiques pour l'enfant, certains estiment néanmoins que cet acte a pour conséquence de décharger les parents de toute responsabilité alors précisément que la filiation «trouve son origine et son fondement dans l'idée que la filiation engage la responsabilité des parents comme une garantie importante pour l'avenir et le développement de l'enfant». Mais d'autres estiment que si dans certains cas l'enfant peut être frustré par l'absence d'origine, le traumatisme peut être tout aussi grave s'il a connaissance, par exemple, d'une conception après viol ou incest.

Chaque situation est différente et on ne peut dire qu'un enfant dans l'ignorance de son origine mènerait un parcours psychologique moins harmonieux que celui qui a pu retrouver ses parents biologiques.

Ook wat de moeders betreft zijn de redenen waarom zij anoniem bevallen zeer verscheiden (jonge meisjes die ontdekken dat ze zwanger zijn en hun familie daar niet mee willen confronteren, vrouwen wier relatie met hun partner aan het evolueren is, gevallen van verkrachting en van incest...). Men dient dus die noodsituatie te verhelpen — het wetsvoorstel voorziet daar trouwens in — en vóór de bevalling de moeder alle mogelijke hulp aan te bieden.

Wat de vader betreft vragen sommigen zich af of men hem door een anonieme bevalling het recht op vaderschap mag ontnemen.

De ervaring leert echter dat de verwekkers zich in de meeste van deze gevallen niet bij de zwangerschap betrokken voelen en dat het afstammingsrecht de mogelijkheid voor de vader om het kind te erkennen reeds beperkt. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer het gaat om een kind wiens moeder gehuwd is maar dat verwekt werd door een andere man dan de echtgenoot, of om een kind uit een buitenechtelijke relatie van de vader, of om kunstmatige bevruchting met anonieme donor (waar de biologische vader uiteraard niet bekend is).

Zoals men kan vaststellen, zijn de argumenten tegen de anonieme bevalling niet overtuigend, aangezien zij een hypothese tegenover de werkelijkheid plaatsen. De hypothese is gebaseerd op het recht van het kind om zijn biologische afstamming te kennen. In werkelijkheid bestaan er echter noodsituaties waarvoor men geen morele noch wettelijke regels kan voorschrijven en die tot wanhoopsdaden kunnen leiden waarvan het kind het slachtoffer kan worden.

Teneinde rekening te houden met dat soort noodsituaties, zonder daarbij het kind de mogelijkheid te ontnemen zijn afstamming te achterhalen, hebben sommigen de «bevalling in discretie» voorgesteld, waarbij het mogelijk blijft achteraf, op initiatief van de moeder of van het kind, de afstamming te kennen of vast te stellen.

Men kan echter niet voor dit standpunt kiezen, omdat het gedurende tientallen jaren de mogelijkheid uitsluit voor het kind om een evenwichtige persoonlijkheid en een stevige familiale structuur op te bouwen. Ook de moeder wordt in onzekerheid gelaten, aangezien haar kind op ieder willekeurig moment zijn afstamming kan vaststellen, terwijl zij juist voor de anonieme bevalling koos omdat zij zich in een situatie meende te bevinden waarin het voor haar onmogelijk was de verantwoordelijkheid voor het kind op zich te nemen.

Zou een jong meisje dat ten opzichte van haar familie de verantwoordelijkheid voor haar zwangerschap niet durft op te nemen, trouwens vijf of tien jaar later niet in een soortgelijk drama verzeild raken wanneer een kind dat zij niet wilde houden, zich plots aan haar komt voorstellen terwijl zij zelf intussen misschien een gezin heeft?

En ce qui concerne la mère, les situations qui la conduisent à l'accouchement dans l'anonymat sont également diverses (jeunes filles découvrant leur grossesse et ne voulant pas affronter leur famille, femmes dont les liens avec un compagnon évoluent, cas de viol et d'inceste...). Il faut évidemment — la proposition d'ailleurs le prévoit — rencontrer cet état de détresse et proposer à la femme, avant l'accouchement, toute l'aide souhaitable.

Enfin, au regard du père, certains se demandent si l'on peut ainsi nier son droit à la paternité par le secret de la naissance.

Mais, d'une part, l'expérience prouve que, dans la majorité des cas, les géniteurs se sont désintéressés de la grossesse et, d'autre part, le droit de la filiation prévoit déjà des restrictions à la liberté de reconnaissance paternelle comme la réglementation de la reconnaissance de l'enfant né d'une femme mariée, par un autre homme que le mari, ou le contrôle de la reconnaissance de l'enfant né d'une relation extra-conjugale du père ou encore en cas de fécondation artificielle avec le sperme d'un donneur anonyme (le père biologique n'est évidemment pas connu).

Comme on le voit, les arguments opposés à l'accouchement anonyme ne sont guère décisifs puisqu'ils opposent un postulat à un fait. Le postulat est fondé sur le droit de l'enfant à connaître ses origines biologiques. Mais le fait, c'est que des situations désespérées qu'on ne peut codifier ni en morale ni en droit peuvent conduire à des actes dramatiques dont l'enfant serait la victime.

Pour tenir compte de cette situation de détresse, tout en maintenant pour l'enfant la possibilité de rechercher ses origines, certains ont envisagé «l'accouchement dans la discrétion» qui permettrait la reconnaissance ultérieure de la filiation, voire son établissement à l'initiative de la mère ou de l'enfant.

Cette position ne peut être retenue parce qu'elle rend impossible, pendant des dizaines d'années, la construction d'une personnalité et d'une structure familiale stable, par le biais de l'adoption. Elle insécurise aussi la mère, susceptible de voir à tout moment son enfant revendiquer son appartenance alors que précisément l'accouchement anonyme était motivé par l'impossibilité dans laquelle elle croyait se trouver d'assumer la responsabilité de l'enfant.

Dans le cas visé plus haut, croit-on que si une jeune fille ne peut assumer sa grossesse devant sa famille, elle ne court pas le risque de drames tout aussi importants 5 à 10 ans après, peut-être même au moment où elle aurait une vie de famille, dans le cas où l'enfant qu'elle n'a pas voulu garder se présenterait chez elle ?

Wij dienen dus duidelijk een keuze te maken tussen de huidige situatie en de werkelijk anonieme bevalling.

Natuurlijk gaat het om een oplossing die enkel als laatste redmiddel moet dienen. Ze biedt echter wel een uitweg voor hen die in een noodsituatie tot wanhoopsdaden zouden overgaan.

De oplossing mag niet louter mechanistisch zijn. Een vrouw die op deze manier wenst te bevallen, dient ook informatie en hulp te krijgen. Het wetsvoorstel bepaalt dus dat men de vrouw, vóór de bevalling, volledig moet inlichten over de verschillende mogelijkheden waarover zij beschikt, alsook dat men haar de weg wijst naar de instellingen voor sociale of psychologische bijstand waar zij terecht kan indien zij dat wenst.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 2

Artikel 2 kent de moeder het recht toe om de geheimhouding te vragen van haar opname in een medische instelling en haar bevalling. In dat geval wordt de naam van de moeder niet op de akte van geboorte vermeld.

Hetzelfde artikel bepaalt dat men de moeder vóór de bevalling alle inlichtingen dient te geven om haar vertrouwd te maken met de andere mogelijkheden waarover zij beschikt, alsook dat men haar de hulp dient te bieden waarom zij vraagt.

Artikel 3

Artikel 3 bepaalt dat de anonieme bevalling een grond van niet-ontvankelijkheid vormt voor een latere vordering tot onderzoek naar het moederschap tegen de persoon die anoniem is bevallen.

Artikel 4

Artikel 4 bepaalt dat de anonieme bevalling een grond van niet-ontvankelijkheid vormt voor een latere vordering tot onderzoek naar het vaderschap.

Artikel 5

Artikel 5 kent vrouwen die anoniem bevallen, een bezinningsperiode van twee maanden toe om te beslissen of zij het kind eventueel wensen terug te nemen en te erkennen. Heeft de moeder het kind binnen die periode niet erkend, dan wordt ervan uitgegaan dat zij toestemt in de adoptie van het kind.

Le choix pour nous est clairement entre le maintien de la situation actuelle ou l'accouchement dans un anonymat réel.

Certes, il s'agit d'une solution de dernier recours. Mais c'est une solution pour celles que la détresse risque de pousser à des actes extrêmes.

La solution ne doit pas être purement mécaniste. La femme qui veut accoucher dans ces conditions doit être informée et aidée. C'est pourquoi la proposition prévoit de donner à la femme, avant l'accouchement, tout renseignement concernant les diverses possibilités qui s'offrent à elle ainsi que des indications sur les organismes d'aide sociale ou psychologique que la femme pourrait consulter si elle le souhaite.

Commentaires des articles

Article 2

L'article 2 consacre le droit de demander le secret de l'admission en milieu hospitalier et de l'accouchement. Dans ce cas, le nom de la mère sera omis de l'acte de naissance de l'enfant.

Ce même article impose de donner à la mère, avant l'accouchement, toutes informations susceptibles de l'éclairer sur les autres possibilités qui s'offrent à elle, comme de lui apporter l'assistance qu'elle souhaite.

Article 3

L'article 3 fait de l'accouchement anonyme une fin de non recevoir de toute action ultérieure en recherche de maternité à l'encontre de la personne ayant accouché dans l'anonymat.

Article 4

L'article 4 fait de la naissance de l'enfant par un accouchement anonyme une fin de non recevoir de toute action ultérieure en recherche de paternité.

Article 5

L'article 5 octroie aux femmes ayant accouché dans l'anonymat un délai de 2 mois pour décider de reprendre l'enfant et de le reconnaître officiellement. Faute de reconnaissance de l'enfant par sa mère dans ce délai, celle-ci est présumée consentir à l'adoption de l'enfant.

Artikel 6

Artikel 6 bepaalt dat de kosten van een anonieme bevalling ten laste zijn van het bijzonder solidariteitsfonds dat is opgericht bij de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen. Uiteraard is het de verzorgingsinrichting die deze vergoeding ontvangt. Indien de moeder het kind erkent binnen twee maanden na de bevalling, is de bevalling niet langer anoniem en wordt de tegemoetkoming uitgekeerd als bij een gewone bevalling.

Door deze bepaling dient de verzorgingsinstelling simpelweg twee maanden te wachten voor zij de facturen zendt, hetzij naar het bijzonder solidariteitsfonds, hetzij gewoon naar de verzekeringsinstelling.

WETSVOORSTEL

Artikel 1

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

Art. 2

In artikel 57 van het Burgerlijk Wetboek, vervangen bij de wet van 30 maart 1984, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

a) het 2° wordt vervangen als volgt: «2° het jaar, de dag, de plaats van de geboorte, de naam, de voornamen en de woonplaats van de moeder, behalve indien zij bij de bevalling heeft gevraagd om haar opname en haar identiteit geheim te houden, en de naam en de voornamen van de vader, zo de afstamming langs vaderszijde vaststaat;»

b) het artikel wordt aangevuld met het volgende lid: «Indien de moeder heeft gevraagd om haar opname en haar identiteit geheim te houden, moet zij vóór de bevalling uitvoerig voorgelicht worden over de rechten, de bijstand en de voordelen die bij wet en decreet worden toegekend aan gezinnen en aan al dan niet alleenstaande moeders, alsook over de mogelijkheden van psychologische en sociale hulpverlening uitgaande van bij wet of decreet erkende instellingen en verenigingen.»

Art. 3

Artikel 313, § 2, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 31 maart 1987, wordt aangevuld als volgt: «of indien de moeder bij de bevalling heeft gevraagd om haar opname en haar identiteit geheim te houden.»

Article 6

L'article 6 met à charge du Fonds spécial de solidarité créé par la loi relative à l'assurance obligatoire, soins de santé et indemnités, les frais d'accouchement anonyme. C'est évidemment l'institution de soins qui en bénéficie. Si la femme reconnaît l'enfant dans les deux mois de l'accouchement, l'anonymat est levé et le remboursement suit alors la procédure prévue pour tout accouchement.

Ce système conduit simplement l'institution de soins à attendre au maximum deux mois avant, soit d'adresser les factures au Fonds spécial de solidarité, soit de les adresser normalement à l'organisme assureur.

PROPOSITION DE LOI

Article 1er

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

Art. 2

À l'article 57 du Code civil, remplacé par la loi du 30 mars 1984, sont apportées les modifications suivantes:

a) le 2° est remplacé par la disposition suivante: «2° l'année, le jour, le lieu de la naissance, le nom, les prénoms et le domicile de la mère sauf si elle a demandé, lors de l'accouchement, que le secret de son admission et de son identité soit préservé et le nom et les prénoms du père, si la filiation paternelle est établie;»

b) l'article est complété par l'alinéa suivant: «Quand le secret de l'admission et de l'identité a été demandé, la mère doit recevoir, préalablement à l'accouchement, une information circonstanciée sur les droits, aides et avantages garantis par les lois et décrets aux familles, aux mères célibataires ou non, ainsi que sur les possibilités d'aide psychologique et sociale offertes par les organismes et associations reconnus par les lois et décrets.»

Art. 3

L'article 313, § 2, du même Code, remplacé par la loi du 31 mars 1987, est complété comme suit: «et lorsque la mère a demandé, lors de l'accouchement, que le secret de son admission et de son identité soit préservé.»

Art. 4

Artikel 325 van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 31 maart 1987, wordt aangevuld met het volgende lid: «Evenzo is het onderzoek naar het vaderschap onontvankelijk wanneer het kind geboren is uit een moeder die bij de bevalling heeft gevraagd om haar opname en haar identiteit geheim te houden.»

Art. 5

Artikel 348, § 1, van hetzelfde Wetboek, vervangen bij de wet van 21 maart 1969 en gewijzigd bij de wetten van 1 maart 1971, 27 april 1987 en 27 december 1994, wordt aangevuld met het volgende lid: «Indien de naam van de moeder niet vermeld staat op de akte van geboorte, wordt twee maanden na de geboorte ervan uitgegaan dat zij haar toestemming heeft gegeven indien zij op dat moment het kind niet heeft erkend.»

Art. 6

In artikel 25 van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994, wordt een paragraaf *2bis* ingevoegd, luidende:

«§ *2bis*. De verstrekkingen bedoeld in artikel 34, 2°, worden vergoed aan de instelling die een bevalling heeft uitgevoerd waarbij de moeder heeft gevraagd om haar opname en haar identiteit geheim te houden, voor zover de moeder binnen twee maanden na de geboorte het kind niet heeft erkend, als bedoeld in artikel 348, § 1, vijfde lid, van het Burgerlijk Wetboek.»

Art. 4

L'article 325 du même Code, remplacé par la loi du 31 mars 1987, est complété par l'alinéa suivant: «De même la recherche de paternité est irrecevable lorsque l'enfant est né d'une mère qui a demandé lors de l'accouchement que le secret de son admission et de son identité soit préservé.»

Art. 5

L'article 348, § 1er, du même Code, remplacé par la loi du 21 mars 1969 et modifié par les lois du 1er mars 1971, du 27 avril 1987 et du 27 décembre 1994, est complété par l'alinéa suivant: «Lorsque le nom de la mère n'est pas mentionné dans l'acte de naissance, son consentement est présumé deux mois après la naissance si elle n'a pas, à ce moment, reconnu l'enfant.»

Art. 6

Dans l'article 25 de la loi relative à l'assurance obligatoire soins de santé et indemnités coordonnée le 14 juillet 1994, est inséré un § *2bis*, rédigé comme suit:

«§ *2bis*. Les prestations visées à l'article 34, 2°, sont remboursées à l'établissement qui a pratiqué un accouchement pour lequel la mère a demandé que le secret de son admission et de son identité soit préservé, pour autant que la mère n'ait pas dans les deux mois de l'accouchement reconnu l'enfant, suivant l'article 348, paragraphe 1er, alinéa 5, du Code civil.»

Philippe MONFILS.